

Eugeniusz Gostomski
Tomasz Nowosielski

EWOLUCJA I ZNACZENIE PORTÓW MORSKICH W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

**EWOLUCJA I ZNACZENIE
PORTÓW MORSKICH
W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ**

Eugeniusz Gostomski
Tomasz Nowosielski

**EWOLUCJA I ZNACZENIE
PORTÓW MORSKICH
W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ**

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2021

Recenzent
dr hab. Ryszard Miler, prof. WSB

Redaktor Wydawnictwa
Jerzy Toczek

Projekt okładki i stron tytułowych
Filip Sendal

Skład i łamanie
Mariusz Szewczyk

Fotografia na okładce
Tomasz Nowosielski

Publikacja sfinansowana ze środków
Prorektora ds. Badań Naukowych Uniwersytetu Gdańskiego
i Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-223-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel.: 58 523 11 37; 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. 58 523 14 49

Spis treści

Wstęp	9
1. Pojęcie i klasyfikacja portów morskich	13
1.1. Definicja portu morskiego	13
1.2. Infrastruktura i suprastruktura portowa	18
1.3. Klasyfikacja portów morskich na świecie	21
1.4. Funkcje portów	26
1.4.1. Klasyfikacja funkcji portów	26
1.4.2. Funkcja transportowa i przeładunkowa portów	28
1.4.3. Funkcje handlowe portów morskich	28
1.4.4. Funkcja logistyczno-dystrybucyjna	29
1.4.5. Funkcja przemysłowa portów	32
1.4.6. Funkcja społeczno-cywilizacyjna portów	33
1.4.7. Funkcja administracyjno-polityczna portów morskich	34
1.5. Miejsce portów w naukach ekonomicznych	34
2. Historia portów morskich w Europie	37
2.1. Rozwój portów morskich w czasach antycznych	37
2.2. Porty w czasach średniowiecza	39
2.3. Ewolucja portów morskich w czasach nowożytnych	42
2.4. Zarys historii wybranych portów w Europie	43
2.4.1. Historia portu w Rotterdamie	43
2.4.2. Historia portu w Londynie	44
2.4.3. Historia portu w Hamburgu	45
2.4.4. Geneza i etapy rozwoju portu w Gdańsku	46
2.4.5. Zarys historii portu w Gdyni	50
2.4.6. Historia portu w Rydze	54
2.4.7. Historia portu w Pireusie	56
3. Ewolucja gospodarki portowej w krajach Unii Europejskiej w XXI wieku	59
3.1. Statystyczny obraz portów w krajach Unii Europejskiej	59
3.2. Sektor portów morskich w Polsce	64
3.3. Wpływ konteneryzacji na funkcjonowanie portów w krajach Unii Europejskiej	69
3.4. Cztery generacje rozwoju portów	72

3.5. Wyzwania dla portów w krajach Unii Europejskiej	73
3.6. Polityka portowa Unii Europejskiej	76
4. Finansowanie portów morskich w krajach Unii Europejskiej	79
4.1. Składniki rzeczowe portów	79
4.2. Modele finansowania inwestycji portowych	82
4.3. Pomoc publiczna jako forma finansowania inwestycji portowych w krajach unijnych	84
4.4. Środki z budżetu UE na finansowanie inwestycji portowych	86
4.5. Finansowanie przedsiębiorstw portowych kapitałem własnym i kredytami	91
5. Specyfika rynku usług portów morskich	93
5.1. Pojęcie rynku usług portowych	93
5.2. Popyt na usługi portowe	94
5.3. Podaż usług portowych	97
5.4. Opłaty za korzystanie z usług portowych	98
5.5. Regulacje unijne rynku usług portowych	101
6. Charakterystyka podstawowych usług portowych	105
6.1. Rodzaje usług portowych	105
6.2. Usługi na rzecz statku i innych środków transportu uczestniczących w obrocie portowym	107
6.2.1. Udostępnianie infrastruktury portowej statkom	107
6.2.2. Usługi pilotowe	108
6.2.3. Usługi holownicze	109
6.2.4. Usługi cumownicze	110
6.2.5. Sztauowanie i trzymowanie ładunków na statku	111
6.2.6. Zaopatrywanie statków w paliwo, energię elektryczną i wodę	112
6.2.7. Usługi shipchalerskie	113
6.2.8. Czyszczenie ładowni statków oraz odbiór odpadów ze statku i pozostałości ładunkowych	113
6.2.9. Usługi portowe na rzecz innych środków transportu	114
6.3. Usługi na rzecz ładunków	115
6.3.1. Usługi przeładunkowe	115
6.3.2. Składowanie towarów w porcie morskim	117
6.3.3. Transport wewnątrzportowy i manipulacje ładunkowe	118
6.3.4. Kontrola jakościowa i ilościowa ładunków w portach	119
6.4. Usługi portowe na rzecz marynarzy i pasażerów statków	121
6.4.1. Usługi portowe na rzecz marynarzy	121
6.4.2. Usługi na rzecz pasażerów uczestniczących w podróżach morskich	123

---

7. Praca w portach morskich	125
7.1. Ewolucja zapotrzebowania na pracowników w portach morskich	125
7.2. Struktura zatrudnienia w portach morskich	126
7.3. Zawody charakterystyczne dla gospodarki portowej i stawiane im wymagania	131
7.4. Wpływ rozwoju technologii informacyjnej i automatyzacji na zatrudnienie w sektorze portowym	133
8. Ochrona środowiska naturalnego w portach morskich	135
8.1. Rodzaje zanieczyszczeń ekologicznych w portach	135
8.2. Aspekty prawne ochrony portów przed zanieczyszczeniami	137
8.3. Działania polskich portów na rzecz ochrony środowiska naturalnego	139
9. Działalność marketingowa w portach morskich	143
9.1. Potrzeba działań marketingowych w przedsiębiorstwach portowych	143
9.2. Zarządzanie marketingowe na rynku usług portowych	144
9.3. Funkcjonowanie służb marketingu na przykładzie portu hamburskiego	149
9.4. Wykorzystanie technologii cyfrowej w działalności marketingowej portu w Rotterdamie	150
9.5. Instytucje samorządowe i międzynarodowe wspierające działalność portów morskich	152
10. Digitalizacja gospodarki portowej	157
10.1. Istota, ogólne przyczyny i korzyści z digitalizacji	157
10.2. Konieczność digitalizacji gospodarki portowej	159
10.3. Przykłady inteligentnych portów w Europie	161
10.4. Port w Rotterdamie jako wiodący w Europie smart port	162
10.5. Digitalizacja pracy portu w Hamburgu	164
11. Charakterystyka wybranych portów europejskich	165
11.1. Port w Rotterdamie	165
11.1.1. Warunki naturalne i potencjał eksploatacyjny portu w Rotterdamie	165
11.1.2. Organizacja portu w Rotterdamie	167
11.1.3. Wielkość i struktura obrotu portowego w Rotterdamie	168
11.2. Port w Antwerpii	170
11.2.1. Uwarunkowania naturalne i potencjał eksploatacyjny portu w Antwerpii	170
11.2.2. Działalność portu w Antwerpii	172

11.3. Port w Hamburgu	177
11.3.1. Warunki naturalne i potencjał przeładunkowy portu w Hamburgu	177
11.3.2. Działalność portu w Hamburgu	180
11.4. Port w Marsylii-Fos	183
11.4.1. Położenie geograficzne i potencjał ekonomiczny portu w Marsylii-Fos	183
11.4.2. Działalność portu Marsylia-Fos	185
11.5. Port w Kłajpedzie	188
11.5.1. Warunki naturalne i możliwości eksploatacyjne portu w Kłajpedzie	188
11.5.2. Działalność portu w Kłajpedzie	191
11.6. Port w Algeciras	193
11.6.1. Podstawowe informacje o porcie Algeciras	193
11.6.2. Działalność portu w Algeciras	194
11.7. Port w Trieście	196
11.7.1. Położenie geograficzne i potencjał eksploatacyjny portu w Trieście	196
11.7.2. Działalność portu w Trieście	199
11.8. Port Gdańsk	201
11.8.1. Warunki naturalne i potencjał eksploatacyjny portu w Gdańsku	201
11.8.2. Działalność portu Gdańsk	204
11.9. Port w Gdyni	205
11.9.1. Warunki naturalne i potencjał eksploatacyjny portu w Gdyni	205
11.9.2. Działalność portu w Gdyni	208
11.10. Zespół portów Szczecin i Świnoujście	209
11.10.1. Warunki naturalne i potencjał eksploatacyjny portu w Szczecinie	209
11.10.2. Warunki naturalne i potencjał eksploatacyjny portu w Świnoujściu	214
11.10.3. Działalność zespołu portowego Szczecin i Świnoujście	216
Zakończenie	219
Bibliografia	225
Spis tabel i rysunków	235

Wstęp

Od najdawniejszych czasów istotne znaczenie dla gospodarek krajów nadmorskich i ich społeczeństw mają porty morskie. Stanowiąc ogniwo łączące transport morski z transportem lądowym, pełnią wraz z miastami ich lokalizacji ważne funkcje ekonomiczne, społeczne i polityczne. Ogniskuje się w nich gospodarka portowa, która obejmuje wszystkie przedsiębiorstwa i usługi umożliwiające eksploatację portów morskich. Jej rola jest szczególnie duża dla rozwoju handlu zagranicznego, przemysłu, rybołówstwa morskiego i turystyki w krajach z dostępem do morza. W niemalym stopniu z usług portów, ale krajów sąsiedzkich, korzystają też państwa bez dostępu do morza. Na przestrzeni dziejów funkcje portów ewaluowały pod wpływem zmian w handlu międzynarodowym i transporcie morskim, rozwoju technologii przeładunku towarów w relacji statek – środek transportu lądowego, ekspansji miast portowych i innych czynników. Procesy te uległy przyspieszeniu w ostatnim czterdziestoleciu w związku z rozwojem konteneryzacji.

Nie sposób przecenić znaczenia portów morskich dla państw europejskich. Spośród 27 krajów członkowskich Unii Europejskiej (2020 r.) własnymi portami morskimi dysponują 22 kraje. Każdego roku do unijnych portów morskich zawija kilkadziesiąt tysięcy statków, którymi w ostatnich latach przewieziono niemal 4 mld ton ładunków, a przez porty krajów UE przeszło 74% wolumenu towarów przywożonych spoza UE i 37% wewnątrz europejskiego ruchu towarowego. Ponadto obsłużyły one rocznie około 400 mln pasażerów. Porty morskie w UE tworzą bezpośrednio i pośrednio 3 mln dobrze płatnych miejsc pracy i wnoszą liczący się wkład do Produktu Krajowego

Brutto, np. w Holandii całkowity udział portów w tworzeniu PKB wynosi aż 3%¹.

Tej ważnej problematyce portów morskich w krajach UE poświęcona jest niniejsza monografia. Do jej napisania skłonił autorów brak na polskim rynku kompleksowych opracowań z zakresu unijnej gospodarki portowej. Książka składa się z dwunastu rozdziałów i zakończenia uwzględniającego perspektywy rozwoju portów europejskich. W pierwszym rozdziale zdefiniowano pojęcie portu morskiego, przybliżono istotę infrastruktury i suprastruktury oraz dokonano klasyfikacji portów morskich i zaprezentowano funkcje portów. Ponadto zarysowano miejsce portów w naukach ekonomicznych.

Drugi rozdział poświęcony jest historii portów morskich w Europie od czasów antycznych po współczesne. Następnie pokrótce przedstawiono historię wybranych portów morskich z różnych regionów geograficznych: Rotterdamu, Londynu, Hamburga, Gdańska, Gdyni, Rygi i Pireusu.

Przedmiotem rozważań w trzecim rozdziale jest ewolucja gospodarki portowej w krajach UE. Zamieszczono w nim dane statystyczne z zakresu unijnej gospodarki portowej i pokazano, jak konteneryzacja wpłynęła na funkcjonowanie portów morskich. Jest też w nim mowa o wspólnej polityce portowej UE.

Czwarty rozdział dotyczy finansowania portów morskich w krajach Unii Europejskiej. Przedstawiono w nim modele finansowania inwestycji portowych, zagadnienia związane z pomocą publiczną dla sektora portowego, finansowanie środkami z budżetu UE oraz finansowanie przedsiębiorstw portowych kapitałem własnym i obcym.

W piątym rozdziale jest mowa o specyfice rynku usług portowych. Omówiono podaż i popyt na usługi portowe, opłaty za korzystanie z nich i unijne regulacje rynku usług portowych.

Obszerny szósty rozdział poświęcony jest prezentacji usług portowych w podziale na usługi świadczone na rzecz statku i innych środków transportu w porcie, na rzecz ładunków uczestniczących w obrocie portowym oraz na rzecz marynarzy i pasażerów korzystających z terminali portowych.

---

¹ *Europejskie porty morskie 2030 – wyzwania na przyszłość*, Komisja Europejska, Notatka, Bruksela 23 maja 2013, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pl/MEMO_13_448 [dostęp: 7.12.2020].

W siódmym rozdziale skoncentrowano uwagę na pracy w porcie i pracownikach portowych z uwzględnieniem zawodów portowych oraz wpływu technologii informacyjnej i automatyzacji na zatrudnienie w sektorze portowym.

Ósmy rozdział dotyczy zyskującej ciągle na znaczeniu problematyki ochrony środowiska w portach morskich. Jest w nim mowa o rodzajach zanieczyszczeń ekologicznych w portach, aspektach prawnych ochrony portów przed zanieczyszczeniami, a także o działaniach polskich portów na rzecz ochrony środowiska morskiego.

W rozdziale dziewiątym w syntetyczny sposób zarysowano główne zagadnienia działalności marketingowej portów morskich. Przedstawiono też funkcjonowanie służb marketingowych na przykładzie portu hamburskiego i wykorzystanie technologii cyfrowej w działalności marketingowej portu w Rotterdamie. W końcowej części tego rozdziału przedstawiono wybrane organizacje samorządowe i międzynarodowe wspierające działalność portów morskich.

Rozdział dziesiąty poświęcony jest digitalizacji gospodarki portowej, istocie tego zjawiska, przyczynom przyspieszenia digitalizacji w dużych portach europejskich i korzyściom z tego fenomenu. Podano też przykłady funkcjonowania inteligentnych portów w Europie.

W jedenastym rozdziale zaprezentowano wybrane porty europejskie z kilku regionów geograficznych w Europie, przedstawiając zwięźle ich naturalne warunki funkcjonowania, potencjał produkcyjny oraz wielkość i strukturę przeładunków. Pod lupę wzięto następujące porty: Rotterdam, Antwerpię, Hamburg, Marsylię-Fos, Kłajpedę, Algeciras, Triest, Gdańsk, Gdynię, Szczecin.

Książkę kierujemy do studentów i wszystkich zainteresowanych funkcjonowaniem portów morskich w Unii Europejskiej.

Autorzy monografii pragną podziękować recenzentowi dr. hab. Ryszardowi Milerowi, którego wnikliwe uwagi przyczyniły się do ulepszenia niniejszego opracowania.

1. Pojęcie i klasyfikacja portów morskich

1.1. Definicja portu morskiego

Morski port handlowy to miejsce położone nad brzegiem morza lub u ujścia do morza większej rzeki, wyposażone w infrastrukturę portową umożliwiającą statkom cumowanie, załadunek i rozładunek towarów oraz świadczenie niezbędnych usług na rzecz załogi i jednostki pływającej, a pasażerom wejście na statek lub zejście ze statku. Współczesny port handlowy stanowi więc ważny węzeł komunikacyjny łączący transport lądowy z transportem morskim. Jako złożony organizm gospodarczy realizuje on wiele funkcji: oprócz głównej funkcji transportowej także funkcję handlową, przemysłową, logistyczno-dystrybucyjną oraz miasto- i regionotwórczą. Trudno przecenić znaczenie portów morskich dla międzynarodowych obrotów towarowych. Są one prawdziwym oknem na świat – dla krajów z dostępem do morza często najważniejszym, a dla państw wyspiarskich jedynym.

Porty morskie zmieniały się na przestrzeni wieków pod względem pełnionych funkcji, struktury organizacyjnej i wykorzystywanej technologii. Stanowią obiekty o szczególnym znaczeniu gospodarczym, ponieważ jako istotny element międzynarodowych systemów transportowych pozwalają na prowadzenie międzynarodowej wymiany handlowej. Krajom posiadającym dostęp do morza porty morskie umożliwiają prowadzenie aktywnej polityki gospodarczej i nieograniczonego handlu morskiego.

Istotną cechą portu jest jego lokalizacja w miejscu zetknięcia się morza z lądem oraz możliwość świadczenia usług dla statków i ładunków². Współcześnie pojęcie portu morskiego jest szerokie i obejmuje, poza czynnikami technicznymi, rozbudowane relacje społeczno-ekonomiczne³. Port można definiować, uwzględniając różne podejścia: ekonomiczne, geograficzne, prawne i instytucjonalne⁴.

Pod względem ekonomicznym port jest miejscem świadczenia usług transportowych i handlowych stanowiących podstawę działalności portowej. Istotną cechą portu jest zdolność przyjmowania statków oraz możliwość obsługi pasażerów i ładunków. Każdy port dysponuje majątkiem rzeczowym, na który składają się: infrastruktura portowa (reda, awanport, kanały, baseny, mola, pirsy, nabrzeża, drogi lądowe, linie kolejowe i inne elementy infrastrukturalne) oraz suprastruktura portowa (budynki, budowle magazynowe, urządzenia przeładunkowe, środki transportu wewnątrzportowego)⁵. Ponadto porty wykorzystują czynniki niematerialne obejmujące umiejętności i wiedzę pracowników oraz stosowaną technologię produkcji usług. Działalność portu nadzorowana jest przez zarząd, który sprawuje nadzór nad całością jego majątku, określa strukturę organizacyjną i zapewnia ciągłość pracy portu, jak również udostępnia go zainteresowanym klientom. Zdolność przyciągania klientów przez konkretny port morski zależy od efektywności działalności przedsiębiorstw portowych oferujących usługi klientom portu.

Aspekt geograficzny portów morskich związany jest z ich lokalizacją. Zwraca się przy tym uwagę na styk dwóch przestrzeni komunikacyjnych o różnych kosztach działania⁶. Zatem port morski stanowi miejsce wiążące

---

² B. García, *Definition and study of types, sizes and business models*, „Journal of Industrial Engineering and Management” 2013, Vol. 6, No. 4, s. 1056; S. Szwankowski, *Funkcjonowanie i rozwój portów morskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000, s. 31.

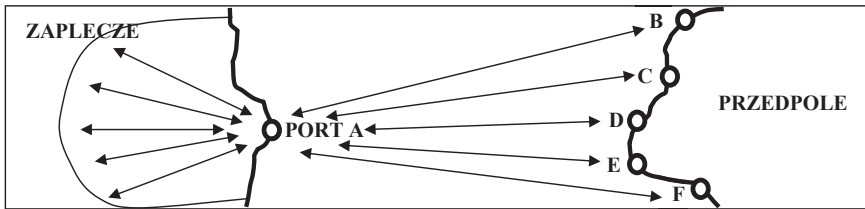
³ A. Hlali, S. Hammami, *Seaport Concept and Services Characteristics: Theoretical Test*, „The Open Transportation Journal” 2017, No. 11, s. 120.

⁴ *Ibidem*, s. 121.

⁵ *Organizacja i funkcjonowanie portów morskich*, red. K Misztal, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2010, s. 11, 39, 41–43.

⁶ S. Abbes, J. Guillaume, *Conclusion de la deuxième partie. De la construction navale au transport maritime* (Chapitre 9) [w:] *Mare economicum, Enjeux et avenir de la France maritime et littorale*, dir. Patrice Guilloterau, Économie, Gestion et Société, Presses Universitaires de Rennes, Rennes 2018, s. 361; S. Szwankowski, *Funkcjonowanie i rozwój portów morskich...*, s. 31.

dwie przestrzenie geograficzne o odmiennym charakterze. W porcie następuje cyrkulacja morskich i lądowych środków transportu, ładunków oraz pasażerów. Ruch w portach zależy od przebiegu dróg wodnych, położenia geograficznego konkretnego portu oraz jego wyposażenia technicznego⁷. W początkowym etapie rozwoju porty były częścią miast i długo funkcjonowały jako jeden układ przestrzenny. Rozdzielenie portów morskich od miast nastąpiło dopiero w XIX wieku, co było spowodowane powstaniem przemysłu na terenie portowym oraz koniecznością zapewnienia przestrzeni pod rozwijającą się infrastrukturę portową⁸. Zwiększenie skali działania portu związane było z rozwojem jego zaplecza, stanowiącego terytorium, do którego ciążyły ładunki⁹. Z reguły zaplecze jest obszarem rozległym, często obejmującym region, kilka regionów lub nawet cały kraj, w zależności od miejsca pochodzenia masy ładunkowej kierowanej do portu¹⁰. Natomiast od strony morza wyróżnić można przedpole portu, czyli obszar oddzielony morzem, do którego przewożony jest ładunek albo skąd jest sprowadzany. Zasięg przedpola portu wyznacza każdy inny port, do którego wysyłany jest statek z ładunkiem (rys. 1)¹¹.

Rysunek 1. Przedpole i zaplecze portu morskiego

Źródło: J. Zaleski, *Ogólna geografia transportu morskiego w zarysie...*, s. 304.

⁷ A. Hlali, S. Hammami, *Seaport Concept and Services Characteristics...*, s. 122.

⁸ E. Pigna, *The City-Port Relationship: its evolution, changing dynamics and challenges for port authorities* [w:] *Port – city governance*, <http://www.aivp.org/en/2014/12/17/port-city-governance> [dostęp: 12.09.2020].

⁹ J. Zaleski, *Ogólna geografia transportu morskiego w zarysie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1967, s. 297–298.

¹⁰ Zaplecze definiowane jest także jako naturalny rynek zbytu danego portu. Zobacz: *Ekonomia portów morskich i polityka portowa*, red. L. Kuźma, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2003, s. 130.

¹¹ J. Zaleski, *Ogólna geografia transportu morskiego w zarysie...*, s. 304.

W zależności od położenia i wielkości portu obsługuje on międzynarodową wymianę towarów albo spełnia funkcje portu lokalnego.

Definicja portu morskiego określona jest także przez międzynarodowe i krajowe normy prawne. W konwencji z 1923 r. w sprawie statusu międzynarodowego portów morskich port morski został zdefiniowany jako obiekt uczęszczany przez statki morskie i służący handlowi zagranicznemu¹². Konwencja wprowadziła obowiązek udzielania równego dostępu do portów morskich wszystkim statkom krajów będących jej stroną. Według konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza z 1982 r. port jest częścią wybrzeża wysuniętego najdalej w morze i posiada on stałe urządzenia portowe stanowiące integralną część systemu portowego¹³. W polskim prawie także znaleźć można definicję portu morskiego. W art. 2 ustawy o portach i przystaniach morskich definiuje się go jako akweny i grunty oraz związaną z nimi infrastrukturę portową¹⁴. Ponadto w tej ustawie nadaje się czterem dużym portom w Polsce status portów o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej i przedsiębiorstw użyteczności publicznej¹⁵. Definicja portu morskiego przywołana jest również w ustawie o ochronie żeglugi i portów morskich z 2008 r. Według tej ustawy port morski to akweny i grunty oraz związana z nimi infrastruktura portowa, na których znajduje się jeden lub więcej obiektów portowych, objętych postanowieniami Kodeksu ISPS¹⁶. Zatem porty morskie stanowią obiekty, które funkcjonują w ramach uregulowań prawa międzynarodowego i prawa krajowego.

Port morski jest także przedsiębiorstwem wyznaczonym przez administrację centralną lub lokalną do realizacji procesów gospodarczych związanych z obsługą handlu morskiego. Porty morskie, umożliwiając dostęp do sieci międzynarodowego systemu transportowego, pełnią istotną rolę w handlu zagranicznym danego kraju lub grupy krajów i tym samym przyczyniają się do rozwoju ekonomicznego. Współczesne porty morskie stanowią ważne

---

¹² M. Koziński, *Usługi portowe w prawie Unii Europejskiej a regulacja w nowym kodeksie morskim*, „Prawo Morskie” 2014, t. XXX, s. 77.

¹³ Konwencja Narodów Zjednoczonych z 10 grudnia 1982 r. o prawie morza (Dz. U. z 1998 r. L 179).

¹⁴ Ustawa z dnia 20 grudnia 1996 r. o portach i przystaniach morskich (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 998).

¹⁵ Chodzi tu o porty w Gdańsku, Gdyni, Szczecinie i Świnoujściu (art. 5, 6 i 13).

¹⁶ Kodeks ISPS to Międzynarodowy kodeks ochrony statku i obiektu portowego, który został wprowadzony w celu ochrony portów i statków przed aktami terrorystycznymi.

ogniwa w globalnych łańcuchów transportowych, dostosowując się do potrzeb gospodarki światowej przez wprowadzanie nowych technologii i rodzajów usług¹⁷. Same porty morskie stanowią zbiorowość różnych przedsiębiorstw portowych, oferując klientom szerokie spektrum usług¹⁸. W istocie port morski jest rynkiem, na którym oferowane są usługi portowe, przez co ma on wpływ na bliższe oraz dalsze otoczenie.

Zgodnie z definicją prawną Unii Europejskiej port to „miejsce posiadające urządzenia dla statków handlowych, do cumowania oraz ładowania lub rozładowywania ładunku albo do wysadzenia lub zabrania pasażerów na lub ze statków”¹⁹. Istnieją też definicje portu morskiego akcentujące jego rolę w globalnych łańcuchach transportowych, według których jest on „węzłem logistyczno-przemysłowym w globalnym systemie transportowym o silnym morskim charakterze, w którym zachodzi funkcjonalne i przestrzenne skupienie działań, czynności, które są bezpośrednio lub pośrednio związane z ciągłymi procesami transportowymi i ich transformacją w łańcuchy logistyczne”²⁰.

Biorąc pod uwagę różne definicje, można wskazać kilka charakterystycznych cech portów morskich:

- lokalizację portów na styku dwóch środowisk, morskiego i lądowego;
- odpowiednie wyposażenie w infrastrukturę i suprastrukturę portową;
- obsługę statków morskich (handlowych) i ładunków;
- zdolność do świadczenia usług portowych;
- zdolność do realizacji funkcji transportowych i handlowych;
- funkcjonowanie portów jako elementów międzynarodowego systemu transportowego.

¹⁷ A. Hlali, S. Hammami, *Seaport Concept and Services Characteristics...*, s. 123.

¹⁸ H. Klimek, *Funkcjonowanie i rozwój portów morskich w Chińskiej Republice Ludowej*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2016, nr 10, s. 77.

¹⁹ Dyrektywa Rady 95/64/WE z dnia 8 grudnia 1995 r. w sprawie sprawozdań statystycznych w odniesieniu do przewozu rzeczy i osób drogą morską.

²⁰ T. Notteboom, *The functional role of sea ports and the triptych foreland-port-hinterland* [w:] *Land access to sea ports*. Report of the hundred and thirteenth round table on transport economics held in Paris on 10th–11th December 1998, OECD, Paris 2000, s. 9.

Reasumując, porty morskie są złożonym systemem gospodarczym, oferującym na zasadach publicznego dostępu usługi portowe. Współczesne porty są także częścią systemu transportu globalnego, pozwalającego na realizację przewozów różnego rodzaju ładunków i pasażerów.

1.2. Infrastruktura i suprastruktura portowa

Port morski jest obiektem gospodarczym świadczącym różnego rodzaju usługi przy wykorzystaniu swojego wyposażenia technicznego, na które składa się infrastruktura i suprastruktura portowa. Infrastruktura jest elementem niezbędnym w funkcjonowaniu każdego portu morskiego, ponieważ stanowi podstawę jakiegokolwiek działalności gospodarczej. Infrastrukturę portową można zdefiniować jako podstawowe składniki technicznego wyposażenia portu morskiego, stanowiące bazę materialno-techniczną jego działalności gospodarczej. Infrastruktura portowa ma charakter punktowy i połączona jest od strony zaplecza infrastrukturą liniową, umożliwiającą realizację dalszych procesów transportowych.

Infrastrukturę portową tworzą znajdujące się w granicach portu budowle morskie i lądowe wraz z urządzeniami technicznymi zapewniającymi bezpieczny postój i obsługę statków, środków transportu lądowego, przeładunek towarów i obsługę pasażerów. Do portowych budowli morskich, w części wodnej portu, należą: redy, awanporty, kanały i baseny portowe. Natomiast lądową część portu stanowią: falochrony, nabrzeża, mola, pirsy, pomosty, dalby, pławy morskie, zapory olejowe, tereny portowe, drogi kołowe i tory kolejowe, sieci energetyczne, wodno-kanalizacyjne, teleinformatyczne, łączności oraz inne budowle²¹.

Stopień rozwoju infrastruktury portowej przekłada się na możliwości świadczenia usług przez porty, a ograniczenie inwestycji infrastrukturalnych zmniejsza potencjał usługowy. Infrastruktura portowa stanowi bazę dalszej rozbudowy portu i wyznacza możliwości techniczne portu pod względem zdolności do obsługi określonej wielkości statków morskich oraz możliwości

---

²¹ K. Misztal, L. Kuźma, S. Szwankowski, *Organizacja i eksploatacja portów morskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1994, s. 43–46. Szerzej zob. B. Mazurkiewicz, *Encyklopedia inżynierii morskiej*, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk 1986.

przemieszczania ładunków na zaplecze portu. Spośród istotnych cech infrastruktury wskazać można:

- nadrzędność nad innymi elementami rzeczowymi portu, bez niej nie można wykorzystywać innego rzeczowego wyposażenia portu;
- niepodzielność techniczną, powodującą konieczność budowy całości lub dużej części portu, żeby można było go wykorzystywać;
- długi okres realizacji inwestycji i zwrotu poniesionych nakładów, dlatego inwestycje rozwojowe należy planować z dużym wyprzedzeniem;
- wysoką kapitałochłonność, wymuszającą konieczność zbadania efektywności ekonomicznej inwestycji;
- immobilność związaną z konkretną lokalizacją portu;
- występowanie efektów zewnętrznych, które najczęściej stanowią korzyści związane z funkcjonowaniem portu (mogą także występować koszty związane z zanieczyszczeniem środowiska);
- zdolność generowania dóbr publicznych związanych ze statusem portów jako przedsiębiorstw pożytku publicznego²².

Suprastruktura portowa stanowi dopełnienie infrastruktury i pozwala na świadczenie różnych, często bardzo złożonych usług. Suprastrukturę portową zdefiniować można jako zespół urządzeń technicznych niezbędnych do świadczenia usług portowych. Do suprastruktury zalicza się urządzenia przeładunkowe: żurawie pływające i samojezdne (na kołach lub gąsienicach), wózki transportowe, sztaplarki i układarki, wozy bramowe służące do unoszenia i piętrzenia kontenerów, suwnice, urządzenia pneumatyczne stosowane do przeładunku towarów sypkich i inne. Ponadto suprastrukturę stanowią obiekty magazynowe o charakterze otwartym – wszelkiego rodzaju place składowe oraz magazyny kryte, które pozwalają składować ładunki wrażliwe na wpływ otoczenia²³. Niektóre ładunki wymagają specjalnych urządzeń magazynowych, takich jak silosy, zbiorniki, bunkry, chłodnie, a inne mogą być przechowywane w magazynach uniwersalnych. Sposób magazynowania wyznaczają parametry fizykochemiczne ładunku. Za pomocą portowego taboru pływającego możliwe jest świadczenie usług holowniczych, pilotowych oraz zapewnienie ochrony przeciwpożarowej.

²² *Organizacja i funkcjonowanie portów morskich...*, s. 34.

²³ *Ibidem*, s. 53–54.

W większości przypadków współczesne porty morskie mają charakter uniwersalny, czyli są w stanie obsłużyć różnego rodzaju ładunki i środki transportu. Jest to możliwe ze względu na wewnętrzną strukturę portów, które składają się z kilku lub kilkunastu terminali portowych, specjalizujących się w obsłudze konkretnych grup ładunkowych. Zdolność przeładunku w zakresie określonego towaru zależy od specjalistycznej suprastruktury, niekiedy dostosowanej tylko do jednego rodzaju ładunku. Każdy z terminali musi posiadać urządzenia techniczne, które zapewniają sprawne prowadzenie operacji przeładunkowych pomiędzy statkiem a nabrzeżem, oraz dysponować wyspecjalizowanymi budowlami magazynowymi. W portach europejskich często operator terminalu jest podmiotem prywatnym, który tylko wydzierżawia część terenu portowego i sam musi zadbać o urządzenia przeładunkowe i odpowiednie powierzchnie magazynowe.

Zwyczaj za rozwój infrastruktury w portach europejskich odpowiada zarząd portu i na niego spada obowiązek utrzymania sprawności funkcjonowania tych elementów portu. Natomiast do procesów inwestycyjnych w zakresie suprastruktury włączane są także podmioty eksploatujące port, czyli operatorzy poszczególnych terminali, którzy muszą zapewnić ich nasycenie suprastrukturą. Udział w procesach decyzyjnych dotyczących portowych inwestycji infrastrukturalnych i suprastrukturalnych przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Udział interesariuszy portów w decyzjach dotyczących inwestycji infrastrukturalnych i suprastrukturalnych w europejskich portach morskich

Rodzaj infrastruktury portowej	Udział interesariuszy w decyzjach inwestycyjnych portów morskich
Dostęp od strony morza	Decyduje zarząd portu, rząd (administracja morska) lub jest to wspólna decyzja zarządu i rządu.
Podstawowa infrastruktura portowa	Zarząd portu
Suprastruktura (sprzęt przeładunkowy, magazyny)	Decyzja operatora terminalu prywatnego, decyzja operatora wynajmującego terminal (infrastrukturę) lub inwestycja podmiotu zarządzającego portem (może być wspólna z operatorem terminalu)

